

**T.C. İSTANBUL TİCARET
ÜNİVERSİTESİ**

DIŞ TİCARET ENSTİTÜSÜ

WORKING PAPER SERIES

WPS NO/ 40 /2016-05

**BOŞANMIŞ VE BOŞANMAMIŞ AİLEDEKİ ERGENLERDE DENETİM
ODAĞI VE ÖFKE İFADE TARZLARININ KARŞILAŞTIRILMASI**

Lale ALKIŞ*

Oya GÜNGÖRMÜŞ ÖZKARDEŞ**

---

* lalealkis2015@gmail.com Milli Eğitim Bakanlığı, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Aile Danışmanlığı ve Eğitimi Tezli Yüksek Lisans Programı

** goya60@gmail.com T.C. İstanbul Ticaret Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü Öğretim Görevlisi

Boşanmış ve Boşanmamış Ailedeki Ergenlerde Denetim Odağı ve Öfke İfade Tarzlarının Karşılaştırılması

Özet

Bu araştırmada anne-babası boşanmış ve boşanmamış ortaokul öğrencilerinin denetim odakları ile öfke ifade tarzları incelenmiştir. Araştırma grubunu 299 kız ve 261 erkek olmak üzere toplam 560 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırmanın verileri “Sürekli Öfke-Öfke İfade Tarz Ölçeği”, “Nowicki-Strickland İç-Dış Denetim Odağı Ölçeği” ve araştırmacı tarafından hazırlanan “Kişisel Bilgi Formu” olmak üzere 3 adet ölçme aracıyla toplanmıştır. Veriler SPSS 22.0 paket programıyla çözümlenmiştir. Anne-baba boşanma durumuna göre, ergenlerin öfke ifade tarzlarında anlamlı bir fark bulunmazken, anne-babası birlikte olan çocukların Aile İlişkileri İçin Denetim Odağı puanı daha yüksek bulunmuştur. Boşanmış ailedeki ergenlerin denetim odakları ve öfke ifade tarzlarının anneyi görme durumuna göre farklılaşmadığı görülmüştür. Annesiyle yaşayıp babasını hiç görmeyen katılımcıların Akran İlişkileri İçin Denetim Odağı puanları babasını görenlerden daha düşük bulunmuştur.

Anahtar Kelimeler: Ergenlik, Denetim Odağı, Öfke, Boşanma

Abstract

In this study, the trait anger and anger expression styles and locus of control of the secondary school students whose parents are divorced and those of non-divorced have been searched. The total number of the students surveyed in this study was 560 (299 girls, 261boys). The research data "Trait Anger and Anger Expression Scales ", "Locus of Control Scale" and "Personal Information Form" by the examiner to be collected with 3 measuring tool. Data obtained have been analysed statistically by using SPSS 22.0 Packet Programme. According to the status of parents' divorce, any significant difference adolescents didn't appear in the way of expressing anger but to the children living with parents it was found higher locus of control scores for family relations. It was observed that locus of control and ways of anger expression of teens in divorced parents didn't make any difference according to the status of seeing mother. Locus of Control scores for peer relations of participants were lower for living with mother and never see their father than seeing their father.

Key Words: Adolescents, Locus of Control, Anger, Divorce

Giriş

Geçmişten günümüze kadar hemen her kültürde toplumun temeli olarak kabul edilen aile, yakın geçmişte endüstrinin gelişmesi ile birlikte gerçekleşen sosyolojik, ekonomik ve toplumsal değişikliklerden olumsuz etkilenmiştir. Geniş ve kalabalık aileler, yerini anne-baba ve çocuklardan oluşan, çekirdek aile diye adlandırılan küçük ailelere bırakmıştır. Kadınların iş hayatına katılmasıyla, evlilik yaşı yükselmiş, doğum oranları azalmış, evlenmemiş nüfus artmış ve boşanmalar çoğalmıştır.

Eşler hayatta iken evlilik ilişkisine mahkeme kararı ile hukuken son verilmesi olarak tanımlanan boşanma (Akıntürk, 1996:252); bir aradayken anlaşamayan ve mutlu olamayan eşler için kaçınılmazdır. Boşanma hem eşler hem çocuklar için zor bir süreç olup uzun vadede çocuklar üzerinde psikolojik problemlerin ortaya çıkmasına sebep olabilmektedir. Ancak anne ve babanın her ikisi de evliliklerinin bitişini olağan karşılayıp, boşanmadan sonra hayatlarını ve ilişkilerini sağlıklı bir şekilde sürdürürler ve çocukları ile düzenli olarak ilgilenmeye devam ederlerse sorunlar ortaya çıkmayabilir. Çocuk gelişimi açısından huzurlu, mutlu ama boşanmış anne babalar, huzursuz bir aile ortamına tercih edilebilir.

Boşanma, ailedeki bütün bireyleri özellikle de çocukları yakından etkiler. Çünkü ebeveynleri boşandıktan sonra çocukların alıştıkları düzen tamamen değişir ve genellikle ebeveynlerden birinden uzak kalırlar. Bazı çocukların yaşadıkları ev ve okulları değişmekte, yeni okul, yeni arkadaşlar ve yeni çevre çocuklar için bazı olumsuzlukları beraberinde getirebilmektedir. Boşanmanın yol açtığı psikolojik problemler hemen kendini gösterebileceği gibi sonradan da ortaya çıkabilir. Hatta bu etkiler ömür boyu sürebilir. Boşanmanın hayat boyu sürebilen etkileri genellikle; topluma uyum sağlayamamak, depresyon ve özgüven kaybıdır. Boşanmadan uzun süreli etkilenenler genellikle ebeveynleri gibi uzun süreli evlilik sürdüremezler (Öztürk, 2007: 10).

Boşanma sonrası dönemde anne-babaları da zor bir süreçten geçtikleri için çocuklar ihtiyaçları olan duygusal destekten ve ilgiden mahrum kalabilmektedirler. Ergenlik döneminin tipik bir özelliği olan öfke ile anne-babasının boşanması sonucunda yaşanan öfke duygusu bir araya geldiğinde ise ergen öfkesini kontrol etmede daha da zorlanabilir.

Öfke bireylerin kaçmak istediği duyguların başında gelir. Her bireyin öfke gibi duygularını ifade etme biçimi birbirinden farklıdır (Doğan, 2001: 27). Yoğun olarak yaşanmasına karşın, ifade edilemeyen öfke hem bireyin enerjisini tüketir hem de davranışlarını kontrol etmesini güçleştirir. Yaşanan öfke sonucu oluşan gücenme duyguları, iletişimi olumsuz yönde etkileyerek kişiler arası ilişkilerde bozulmaya, etkin olmayan sorun çözümüne ve sosyal geri

çekilmeye neden olur (Averill, 1983 akt: Gezgin Gürbüz, 2008: 2)

Özellikle ergenlik dönemindeki birey için öfke duygusunu tanıması ve kontrol etmesi daha da önem kazanmaktadır; çünkü bütün psiko-sosyal gelişim dönemleri içinde ergenlik dönemi sosyal, biyolojik ve psikolojik açıdan birçok değişimin yaşandığı bir dönemdir. Bu dönemde duygular çabuk iniş çıkış göstermektedir. Ergen çabuk sevinir, çabuk üzülür, birdenbire sinirlenebilir. Ergenin tepkileri önceden kestirilemez. Genç, bu dönemde duygularını tanımakta, kontrol etmekte zorlanabilir. Öfke de bu dönemde yaşanan yoğun duygulardan olup, yüksek düzeyde ve kontrol edilmeyen öfke gencin yaşamını olumsuz yönde etkiler. Öfkenin çok sık yaşanan ve gözlenen bir duygu olması yanında, yüksek öfke düzeyi ve öfkenin bastırılması bazı psikolojik-fizyolojik problemlere yol açması öfke konusunda araştırmaları gerekli kılmaktadır. Ayrıca uzun süreli boylamsal araştırmalar öfkeli ve saldırgan çocukların yetişkinlikte de öfkeli ve saldırgan davranışlar gösterdiğini ileri sürmektedir. Bu nedenle öfke ile ilişkili problemlerin önceden tanımlanması ve uygun müdahalelerin sağlanması oldukça önemlidir. Bütün bu sebepler ergenin öfkesini tanıması, gerektiğinde kontrol altına alabilmesinin ne derece önemli olduğunu belirtmektedir (Demirci Danışık, 2005: 2,3)

Ergen için duygularının anlaşılması ve çözümlenmesi bir ihtiyaçtır. Ebeveynler açısından ise ergeni anlayabilmek ve ne hissettiğini çözümleyebilmek, özellikle onunla sağlıklı iletişim kurmak açısından önemli bir konudur. Kişiliğin önemli bir boyutu olan denetim odağının yönü, kişideki öfke ve saldırganlık eğilimini etkileyen önemli bir faktördür. Ergeni tam olarak anlayabilmek için, onun kendi öfkesinin nedenini dışsal mı yoksa içsel faktörlere mi bağladığını bilmek gerekir. Çünkü ergen kendini engelleyen ve zorlayan olaylar karşısında duyduğu öfkenin kendi kontrolü dışındaki nedenlerle çıktığını düşünüyorsa yani dış denetim odaklı ise, bu durum hem olayların onu etkileme biçimini hem de olaylara vereceği tepkiyi değiştirebilir. Ergenin duygularını daha çok dış faktörlerle ilişkilendirmesi, davranışlarının doğurduğu sonuçlara müdahale edilmesini güçleştirir. Ergenin öfkesinin nedenini doğru anlayabilirsek onunla daha iyi iletişim kurabilir, öfkesini sağlıklı bir şekilde ifade etmesini sağlayabiliriz. Birey, sosyal gelişim süreci içinde çocukluktan başlayarak hangi davranışların hangi sonuçları doğuracağı ve hangi sonuçların kendi davranışlarından kaynaklandığını, hangi sonuçların da kendisi dışından kaynaklandığını konusunda oldukça tutarlı beklentiler geliştirir (Alisinanoğlu, Ulutaş, 2000: 23). Rotter, bu beklentileri, içsel ya da dışsal kontrol kaynağına inanç olarak nitelendirerek, yaşamdaki olumlu ya da olumsuz sonuçları (ödül ve cezaları) belirleyen güçlerin yoğunlaştığı yere “denetim odağı” adını vermiştir (Dönmez,1986: 32;

Yeşilyaprak, 1990: 209; Özen, 1995: 164; Tümkaya, 2001: 29-30). Ortaya çıkan bir sonucun önemli oranda bireyin çaba, yetenek gibi kendi davranışlarına bağlı olduğuna inananların içten denetimli; şans, kader, talih veya güç sahibi diğer insanlar tarafından belirlendiğine inananların ise dıştan denetimli olduğu kabul edilmektedir.

Ergenlerin öfke duygularıyla, sahip oldukları ailenin psikolojik yapısı birbirleriyle sıkı ilişki içindedir. Hem öfkenin hem denetim odağının kişiliğin birer boyutu olduğu düşünüldüğünde, aile yapısı ve fonksiyonundaki bozulmaların ergenin öfke duygusunun yanında denetim odağını da etkilediği anlaşılmaktadır.

Gerek yurt içinde, gerek yurt dışındaki araştırmaları incelediğimizde; ergenlik döneminde öfke ifade biçimlerinin ve ergenlik döneminde denetim odaklarının incelendiği araştırmalar bulunmaktadır. Fakat ergenlerin öfke ifadeleri ve denetim odakları arasındaki ilişkinin çeşitli değişkenler açısından incelendiği bir araştırmanın bulunmadığı görülmüştür. Bu yüzden çalışmanın bir boşluğu doldurması ve bu konuyla ilgili alan yazınına katkı sağlaması düşünülmüştür. Boşanmış ve boşanmamış ailedeki ergenlerde denetim odağı ve öfke ifade tarzları ilişkisinin çeşitli değişkenler açısından incelendiği bu araştırmanın, ergenlerin denetim odaklarıyla öfke ifade tarzları arasındaki ilişkileri aydınlatacağı ve böylece ergenlerin öfke ve saldırganlık gibi sorunlarının çözümüne katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu araştırmanın temel amacı; boşanmış ve boşanmamış ailedeki ergenlerin öfke ifade tarzları ile denetim odaklarının farklılaşp farklılaşmadığını incelemektir. Diğer bir amacı da, ergenlerin öfke ifade tarzlarının ve denetim odaklarının bazı değişkenlere göre farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek ve konuyla ilgili alan yazına katkıda bulunmaktır. Bireysel özellikler ve ailelerine ilişkin değişkenler olarak öğrencilerin cinsiyetleri, yaşları, anne babalarının medeni durumu, anne ve babalarını ne sıklıkla gördükleri değerlendirmeye alınmıştır.

Boşanmanın ergenlerin öfke kontrolü ve denetim odağı üzerindeki etkilerinin araştırıldığı bu çalışmanın verilerinin öğrencilere, ailelere, öğretmenlere ve bu alanda çalışan okul psikolojik danışmanlarına yardımcı olabileceği düşünülerek problemler aşağıda belirtildiği şekilde ifade edilmiştir.

1. Boşanmış ve boşanmamış ailedeki ergenlerin,
  - a. Öfke ifade tarzlarında fark var mıdır?
  - b. Denetim odakları arasında fark var mıdır?
1. Boşanmış ailedeki ergenlerin öfke ifade tarzları ve denetim odakları boşanmadan sonra annelerini ve babaları görme sıklığına göre farklılık göstermekte midir?
2. Ergenlerin öfke ifade tarzlarıyla denetim odakları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
3. Ergenlerin öfke ifade tarzları ve denetim odakları
  - a) Cinsiyetlerine göre,
  - b) Yaşlarına göre,
  - c) Sahip oldukları kardeş sayısına göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?

Yöntem

Bu araştırmanın yöntemi ilişkisel tarama modelidir.

Örneklem

Araştırmanın örneklemini, İstanbul İli Bağcılar İlçesi'nde bulunan MEB'e bağlı 8 adet ortaokulda öğrenim gören 299 kız, 261 erkek olmak üzere 560 öğrenci oluşturmuştur. Örneklemdeki 560 öğrenciden 188 öğrenci boşanmış aileye sahipken 372 öğrencinin ailesi boşanmamıştır.

Araştırmada Kullanılan Ölçekler

Nowicki-Strickland İç-Dış Denetim Odağı Ölçeği (DOÖ): Öğrencilerin denetim odağı seviyelerini belirlemek için 8-15 yaş çocukların düzeyine uygun olarak geliştirilen "Denetim Odağı Ölçeği" kullanılmıştır.

Sürekli Öfke-Öfke Tarz Ölçeği (SÖÖTÖ): Öğrencilerin öfke seviyelerini ölçmek için kullanılan ölçeğin; Sürekli Öfke, İçe Yönelik Öfke, Dışa Yönelik Öfke ve Öfke Kontrol olmak üzere 4 alt boyutu vardır.

Kişisel Bilgi Formu: Araştırmacı tarafından geliştirilen bu formda katılımcıların cinsiyet, yaş, anne-babalarının boşanmış olup olmadığı, sahip oldukları kardeş sayısı gibi demografik özellikleriyle ilgili bilgi toplama amaçlı sorular sorulmuştur.

Verilerin Analizi

Analizler SPSS 22.0 paket programı ile yapılmıştır. Tanımlayıcı istatistikler frekans, yüzde, ortalama (mean) ve standart sapma (SS) ile sunulmuştur. Normallik testleri için çarpıklık ve

basıklık değerlerinin -1 ile 1 arasında olması, varyasyon katsayısının 0,5'den küçük olması ve normal dağılımı gösteren q-q plot grafikleri değerlendirilmiştir. İki grubun anket boyutlarına göre farklarının analizinde iki bağımsız örneklem t testi kullanılmıştır. İkiden fazla grubun karşılaştırılmasında Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) ve ikili karşılaştırmalar için Tukey post hoc testi kullanılmıştır. 0,05'den küçük p değerleri istatistiksel olarak anlamlı kabul edilmiştir.

Bulgular

Tablo 1. Anne-Baba Boşanma Durumuna Göre ST ve DO'lerinin Alt Boyutları İçin Farkları

	Anne-Baba Boşanma	n	Ortalama	SS
Sürekli fke	Evet	188	2,12	,60
	Hayır	372	2,16	,65
Öfke Kontrolü	Evet	188	2,57	,58
	Hayır	372	2,56	,65
Dışa Yönelik fke	Evet	188	1,96	,61
	Hayır	372	1,99	,62
İe Yönelik fke	Evet	188	1,96	,54
	Hayır	372	1,90	,53
Aile İlişkileri İçin Denetim Odağı	Evet	188	2,58	,57
	Hayır	372	2,68	,55
Başarı İçin Denetim Odağı	Evet	188	3,20	,44
	Hayır	372	3,26	,52
Akran İlişkileri İçin Denetim Odağı	Evet	188	2,62	,48
	Hayır	372	2,67	,48
Batıl İnanç İçin Denetim Odağı	Evet	188	2,83	,94
	Hayır	372	2,84	,91
Kader İçin Denetim Odağı	Evet	188	2,57	,72
	Hayır	372	2,58	,66

Anne-baba boşanma durumuna göre, ST'nin alt boyutları karşılaştırıldığında iki gurup arasında anlamlı bir fark olmadığı görülmüştür ($p>0,05$). DO'nin alt boyutları karşılaştırıldığında ise, iki grup arasında yalnızca Aile İlişkileri İçin Denetim Odağı alt boyutu açısından anlamlı bir fark bulunmuştur ($p=0,042$). Bu fark boşanmamış ailedaki ergenlerin lehinedir. Bu gruptaki ergenlerin Aile İlişkileri İçin Denetim Odağı puanı daha yüksektir diğer bir deyişle bu gruptaki ergenler daha içten denetimlidirler (Tablo 1).

Tablo 2. Boşanmış Ailedeki Ergenlerden Babayla Yaşayıp Anneyi Gören ve Görmeyen Katılımcıların SÖÖİT ve DOÖ'lerinin Alt Boyutları için Farkları

		Babayla yaşıyor-anneyi görüyor	Babayla yaşıyor-anneyi görmüyor	p	Anne veya Babayı Gören	Anne veya Babayı Görmeyen	p
Sürekli Öfke	Ort.	2,12	2,03	0,617	2,1	2,16	0,538
	SS	0,6	0,65		0,56	0,69	
Öfke Kontrolü	Ort.	2,57	2,69	0,487	2,56	2,61	0,532
	SS	0,57	0,71		0,57	0,6	
Dışa Yönelik Öfke	Ort.	1,96	1,94	0,897	1,95	1,99	0,682
	SS	0,6	0,75		0,57	0,69	
İçe Yönelik Öfke	Ort.	1,96	1,91	0,722	1,96	1,95	0,928
	SS	0,54	0,56		0,56	0,51	
Aile İlişkileri İçin D. O.	Ort.	2,56	2,81	0,140	2,59	2,55	0,692
	SS	0,56	0,67		0,55	0,61	
Başarı İçin D. O.	Ort.	3,19	3,32	0,303	3,2	3,18	0,767
	SS	0,44	0,4		0,45	0,42	
Akran İlişkileri İçin D.O.	Ort.	2,61	2,77	0,265	2,67	2,52	0,047*
	SS	0,49	0,36		0,5	0,44	
Batıl İnanç İçin D. O.	Ort.	2,81	3,04	0,414	2,83	2,83	0,994
	SS	0,94	0,86		0,93	0,97	
Kader İçin D. O.	Ort.	2,57	2,62	0,796	2,59	2,54	0,631
	SS	0,71	0,82		0,71	0,73	

Boşanmış ailedeki ergenlerden babalarıyla birlikte yaşayan çocuklar; anneyi görüp görememelerine göre iki grupta incelenmiş olup bu iki grup için SÖÖİTÖ'nin alt boyutları karşılaştırılmış olup alt boyutlar arasında anlamlı bir farklılık görülmemiştir. Aynı şekilde DOÖ'nin alt boyutları arasında da anlamlı bir farklılık görülmemiştir.

Tablo 3. Boşanmış Ailedeki Ergenlerden Anneyle Yaşayıp Babayı Gören ve Görmeyen Katılımcıların SÖÖİT ve DOÖ'lerinin Alt Boyutları İçin Farkları

		Anneyle Yaşıyor Babayı Görüyor	Anneyle Yaşıyor Babayı Görmüyor	p	Anne veya Babayı Gören	Anne veya Babayı Görmeyen	p
Sürekli Öfke	Ort.	2,09	2,19	0,349	2,1	2,16	0,538
	SS	0,57	0,7		0,56	0,69	
Öfke Kontrolü	Ort.	2,57	2,59	0,781	2,56	2,61	0,532
	SS	0,58	0,57		0,57	0,6	
Dışa Yönelik Öfke	Ort.	1,95	2	0,611	1,95	1,99	0,682
	SS	0,58	0,68		0,57	0,69	
İçe Yönelik Öfke	Ort.	1,96	1,97	0,92	1,96	1,95	0,928
	SS	0,55	0,51		0,56	0,51	
Aile İlişkileri İçin Denetim Odağı	Ort.	2,61	2,49	0,214	2,59	2,55	0,692
	SS	0,56	0,59		0,55	0,61	
Başarı İçin Denetim Odağı	Ort.	3,21	3,15	0,374	3,2	3,18	0,767
	SS	0,45	0,42		0,45	0,42	
Akran İlişkileri İçin D. O.	Ort.	2,68	2,46	0,006*	2,67	2,52	0,047*
	SS	0,49	0,44		0,5	0,44	
Batıl İnanç İçin Denetim Odağı	Ort.	2,85	2,78	0,655	2,83	2,83	0,994
	SS	0,92	1		0,93	0,97	
Kader İçin Denetim Odağı	Ort.	2,59	2,52	0,512	2,59	2,54	0,631
	SS	0,72	0,72		0,71	0,73	

Boşanmış ailedeki ergenlerden anneyle birlikte yaşayan çocuklar; babayı görüp görememelerine göre iki grupta incelenmiş olup, bu iki gruptaki ergenlerin SÖÖTÖ'nin alt boyutları arasında anlamlı bir farklılık görülmemiştir. Aynı şekilde, DOÖ'nin alt boyutları karşılaştırıldığında ise; annesiyle yaşayıp babasını hiç görmeyen katılımcıların Akran İlişkileri İçin Denetim Odağı puanlarının babasını gören gruptakilerin puanlarından daha düşük olduğu görülmüştür (p=0,006). Benzer şekilde anne veya babasını görmeyen katılımcıların Akran İlişkileri İçin Denetim Odağı puanları anne veya babasını görmeyenlerden daha düşük bulunmuştur (p=0,047).

Tablo 4. SÖÖİT ve DOÖ'lerinin Alt Boyutlarının Birbirleri ile İlişkileri

	Öfke Kontrolü	Dışa Yönelik Öfke	İçe Yönelik Öfke	Aile İlişkileri İçin D. O.	Başarı İçin Denetim Odağı	Akran İlişkileri İçin D. O.	Batıl İnanç İçin D. O.	Kader İçin D. O.
Sürekli Öfke	r	-,353**	,715**	,449**	-,289**	-,209**	0,006	0,013
	p	<0,001	<0,001	<0,001	<0,001	<0,001	0,881	0,764
	n	560	560	560	560	560	560	560
Öfke Kontrolü	r		-,281**	-0,052	,267**	,117**	,134**	0,08
	p		<0,001	0,216	<0,001	0,005	0,002	0,057
	n		560	560	560	560	560	560
Dışa Yönelik Öfke	r			,539**	-,281**	-,221**	-0,005	0,049
	p			<0,001	<0,001	<0,001	0,91	0,252
	n			560	560	560	560	560
İçe Yönelik Öfke	r				-,307**	-,173**	-0,043	0,034
	p				<0,001	<0,001	0,306	0,423
	n				560	560	560	560
Aile İlişkileri İçin Denetim Odağı	r					,197**	,390**	,216**
	p					<0,001	<0,001	<0,001
	n					560	560	560
Başarı İçin Denetim Odağı	r						0,05	-,100*
	p						0,24	0,018
	n						560	560
Akran İlişkileri İçin Denetim Odağı	r							,207**
	p							<0,001
	n							560
Batıl İnanç İçin Denetim Odağı	r							,210**
	p							<0,001
	n							560
** p<0,01; *p<0,05								

Pearson Korelasyon Testinin sonucuna göre; Sürekli Öfke alt boyutu ile Öfke Kontrolü, Aile İlişkileri İçin Denetim Odağı, Başarı İçin Denetim Odağı ve Kader İçin Denetim Odağı arasında negatif, Dışa Yönelik Öfke ve İçe Yönelik Öfke arasında ise pozitif yönlü ilişki bulunmuştur ($p<0,05$).

Öfke Kontrolü alt boyutu ile Dışa Yönelik Öfke alt boyutu arasında negatif yönlü ilişki olduğu görülmüştür. Öfke Kontrolü alt boyutu ile Aile İlişkileri İçin, Başarı İçin, Akran İlişkileri İçin ve Kader İçin Denetim Odakları arasında ise pozitif yönlü ilişki bulunmuştur (Pearson Korelasyon Testi; $p<0,05$).

Dışa Yönelik Öfke boyutu ile Aile İlişkileri İçin, Başarı İçin ve Kader İçin Denetim Odağı alt boyutları arasında negatif yönlü ilişki bulunmuştur. Aynı zamanda Dışa Yönelik Öfke ile İçe Yönelik Öfke arasında da pozitif ilişkisi bulunmuştur (Pearson Korelasyon Testi; $p<0,05$).

İçe Yönelik Öfke boyutunun Aile İlişkileri İçin Denetim Odağı, Başarı İçin Denetim Odağı ve Kader İçin Denetim Odağı ile negatif ilişkisi bulunmuştur (Pearson Korelasyon Testi; $p<0,05$).

Tablo 5. Cinsiyete Göre SÖÖİT'nin Alt Boyutları İçin Farkları

	Cinsiyet	n	Ortalama	SS	P
Sürekli Öfke	Kadın	299	2,13	,64	0,504
	Erkek	261	2,17	,63	
Öfke Kontrolü	Kadın	299	2,54	,63	0,463
	Erkek	261	2,58	,62	
Dışa Yönelik Öfke	Kadın	299	1,95	,61	0,214
	Erkek	261	2,01	,62	
İçe Yönelik Öfke	Kadın	299	1,94	,57	0,345
	Erkek	261	1,90	,48	

Cinsiyete göre, SÖÖİTÖ'nin alt boyutları karşılaştırıldığında kız ve erkek çocukların alt boyut ortalamaları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır (İki ortalama arası fark testi; $p>0,05$).

Tablo 6. Cinsiyete Göre DOÖ'nin Alt Boyutları İçin Farkları

	Cinsiyet	n	Ortalama	SS	p
Aile İlişkileri İçin Denetim Odağı	Kadın	299	2,66	,59	0,549
	Erkek	261	2,63	,52	
Başarı İçin Denetim Odağı	Kadın	299	3,25	,46	0,59
	Erkek	261	3,23	,53	
Akran İlişkileri İçin Denetim Odağı	Kadın	299	2,64	,48	0,559
	Erkek	261	2,66	,48	
Batıl İnanç İçin Denetim Odağı	Kadın	299	2,75	,93	0,015
	Erkek	261	2,94	,89	
Kader İçin Denetim Odağı	Kadın	299	2,61	,69	0,157
	Erkek	261	2,53	,66	

Cinsiyete göre, DOÖ'nin alt boyutları karşılaştırılmıştır. Kız ve erkek çocukların alt boyut ortalamaları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır ($p>0,05$).

Tablo 7. Yaşa Göre SÖÖTÖ'nin Alt Boyutları İçin Farkları

	Yaş	n	Ortalama	SS	p	Fark
Sürekli Öfke	10	13	2,02	0,52	0,028	13>11
	11	133	2	0,64		
	12	184	2,18	0,64		
	13	122	2,22	0,6		
	14	108	2,22	0,64		
Öfke Kontrolü	10	13	2,73	0,62	0,81	
	11	133	2,53	0,62		
	12	184	2,58	0,65		
	13	122	2,55	0,6		
	14	108	2,58	0,63		
Dışa Yönelik Öfke	10	13	1,75	0,46	0,013	14>11
	11	133	1,83	0,56		
	12	184	2,02	0,62		
	13	122	2,04	0,62		
	14	108	2,05	0,65		
İçe Yönelik Öfke	10	13	1,8	0,48	0,135	
	11	133	1,83	0,54		
	12	184	1,97	0,52		
	13	122	1,97	0,53		
	14	108	1,91	0,54		

Yaşlara göre, SÖÖTÖ'nin alt boyutları karşılaştırıldığında Sürekli Öfke ve Dışa Yönelik Öfke boyutunda yaşlara göre anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür (Tek Yönlü Varyans Analizi; $p<0,05$). Sürekli Öfke alt boyutunda 13 yaşındakilerin puanları ile 11 yaşındakilerin puanları

arasında istatistikî açıdan anlamlı bir fark bulunmuştur. Bu fark 13 yaşındaki ergenlerin aleyhinedir. 13 yaşındaki ergenleri sürekli öfke puanları 11 yaşındaki ergenlerden daha yüksek bulunmuştur. Aynı zamanda 14 yaşındakilerin Dışa Yönelik Öfke puanı 11 yaşındakilere göre daha yüksektir (Post hoc Tukey testi; $p < 0,05$). Bu fark 11 yaşındaki ergenlerin lehinedir.

Tablo 8. Yaşlara Göre DOÖ'nin Alt Boyutları İçin Farkları

	Yaşınız?	N	Ortalama	SS	P	Fark
Aile İlişkileri İçin Denetim Odağı	10	13	2,88	0,59	0,23	
	11	133	2,71	0,58		
	12	184	2,63	0,59		
	13	122	2,6	0,5		
	14	108	2,6	0,55		
Başarı İçin Denetim Odağı	10	13	3,35	0,64	0,007	11>13
	11	133	3,34	0,51		
	12	184	3,27	0,46		
	13	122	3,13	0,5		
	14	108	3,18	0,48		
Akran İlişkileri İçin Denetim Odağı	10	13	2,76	0,51	0,923	
	11	133	2,65	0,51		
	12	184	2,66	0,51		
	13	122	2,63	0,41		
	14	108	2,65	0,47		
Batıl İnanç İçin Denetim Odağı	10	13	2,65	0,92	0,738	
	11	133	2,79	0,94		
	12	184	2,86	0,96		
	13	122	2,91	0,82		
	14	108	2,81	0,92		
Kader İçin Denetim Odağı	10	13	2,87	0,54	0,059	
	11	133	2,62	0,63		
	12	184	2,55	0,73		
	13	122	2,45	0,65		
	14	108	2,66	0,66		

Yaşlara göre yalnızca Başarı İçin Denetim Odağı boyutlarında fark olduğu görülmüştür (Tek Yönlü Varyans Analizi; $p < 0,05$). Buna göre 11 yaşındaki ergenlerin Başarı İçin Denetim Odağı puanı 13 yaşındakilerden yüksek bulunmuştur ve bu fark 11 yaşındaki ergenlerin lehinedir. (Post hoc Tukey testi; $p < 0,05$).

Tablo 9. Kardeş Sayısına Göre SÖÖİTÖ'nin Alt Boyutları İçin Farkları

	Kaç Kardeşiniz?	n	Ortalama	SS	p	Fark
Sürekli Öfke	Tek çocuğum	60	2,15	0,69	0,374	
	1	105	2,19	0,62		
	2	164	2,1	0,65		
	3	126	2,13	0,58		
	4	63	2,24	0,74		
	5	19	1,95	0,49		
	diğer	23	2,32	0,53		
	Öfke Kontrolü	Tek çocuğum	60	2,51		0,6
1		105	2,51	0,6		
2		164	2,61	0,63		
3		126	2,53	0,61		
4		63	2,52	0,7		
5		19	2,72	0,7		
diğer		23	2,71	0,59		
Dışa Yönelik Öfke		Tek çocuğum	60	2,08	0,65	0,214
	1	105	1,99	0,6		
	2	164	1,95	0,61		
	3	126	1,94	0,57		
	4	63	2,06	0,71		
	5	19	1,7	0,46		
	diğer	23	2,08	0,68		
	İçe Yönelik Öfke	Tek çocuğum	60	1,93	0,55	
1		105	1,94	0,52		
2		164	1,91	0,54		
3		126	1,94	0,54		
4		63	1,87	0,52		
5		19	1,73	0,37		
diğer		23	2,13	0,48		

Kardeş sayısına göre, SÖÖİTÖ'nin alt boyutları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

Tablo 10. Kardeş Sayısına Göre DOÖ'nin Alt Boyutları İçin Farkları

	Kaç	n	Ortalama	SS	p	Fark
Aile İlişkileri İçin Denetim Odağı	Tek çocuğum	60	2,68	0,66	0,071	
	1	105	2,68	0,54		
	2	164	2,69	0,57		
	3	126	2,61	0,54		
	4	63	2,56	0,54		
	5	19	2,77	0,49		
	diğer	23	2,34	0,47		
	Başarı İçin Denetim Odağı	Tek çocuğum	60	3,2	0,47	0,023
1		105	3,35	0,47		
2		164	3,23	0,49		
3		126	3,27	0,46		
4		63	3,15	0,59		
5		19	2,97	0,58		
diğer		23	3,17	0,42		
Akran İlişkileri İçin Denetim Odağı		Tek çocuğum	60	2,7	0,48	0,851
	1	105	2,66	0,49		
	2	164	2,64	0,51		
	3	126	2,65	0,45		
	4	63	2,58	0,46		
	5	19	2,74	0,5		
	diğer	23	2,65	0,41		
	Batıl İnanç İçin Denetim Odağı	Tek çocuğum	60	2,78	0,84	0,183
1		105	2,69	0,93		
2		164	2,97	0,92		
3		126	2,74	0,96		
4		63	2,91	0,9		
5		19	2,95	0,91		
diğer		23	2,93	0,71		
Kader İçin Denetim Odağı		Tek çocuğum	60	2,59	0,76	0,518
	1	105	2,6	0,69		
	2	164	2,62	0,67		
	3	126	2,51	0,65		
	4	63	2,53	0,62		
	5	19	2,78	0,82		
	diğer	23	2,41	0,54		

Kardeş sayısına göre, DOÖ'nin alt boyutları karşılaştırıldığında yalnızca Başarı İçin Denetim Odağı puanında kardeş sayısına göre fark bulunmuştur(Tek Yönlü Varyans Analizi; $p<0,05$). 1 kardeşe sahip olanların 5 kardeşe sahip olanlara göre Başarı İçin Denetim Odağı puanı daha yüksektir(Post hoc Tukey testi; $p<0,05$).

Sonuç ve Değerlendirme

Bu çalışmanın sonucunda boşanmış ve boşanmamış ailedeki ergenlerin hem sürekli öfke hem de öfke ifade tarzları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Bir başka deyişle bu araştırmada ailelerinin boşanma durumu ergenlerin sürekli öfke ve öfke ifade tarzlarını etkiler görünmemektedir. Bu bulgu boşanmış ailedeki ergenlerin durumluluk öfke düzeylerinin yüksek olduğunu bulan Mahon, Yarcheski ve Yarcheski (2003) nin, Spigelman ve arkadaşları (1991)nın, Spielberger ve Culbertson'un (1991) ve Fiyakalı (2008)nın çalışmaları ile örtüşmemekte ancak boşanmanın ergenlerin öfke düzeyini etkilemediğini bulan Güleç (2002)'in çalışmasıyla örtüşmektedir. Alanyazındaki farklı sonuçlar göz önüne alındığında, öfke konusunun değişik bireysel ve ailevi özelliklerle ilişkisini inceleyen (örn. anne-baba tutumları, ebeveynler ve ergenlerin kişilik özellikleri vb.) farklı çalışmaların yapılması faydalı olacaktır.

Denetim Odağı açısından sonuçlara bakıldığında; boşanmış ve boşanmamış ailedeki ergenlerin yalnızca Aile İlişkileri İçin Denetim Odağı alt boyutu için anlamlı bir fark bulunmuştur. Anne-babası birlikte olan çocukların Aile İlişkileri İçin Denetim Odağı puanı, boşanmış ailedeki çocuklarınkine kıyasla daha yüksektir. Bu sonuç, aile ile ilgili konularda boşanmamış ailedeki ergenlerin boşanmış ailedeki ergenlere göre daha içten denetimli oldukları anlamına gelmektedir. Bu çalışma boşanmanın ergenlerin denetim odağını etkilemediğini ortaya koyan Derin (2006)'in araştırmasıyla örtüşmekte, boşanmanın ergenlerin denetim odağını etkilediğini ortaya koyan Sarper (2001)'in çalışmasıyla örtüşmemektedir.

Anne-babayı görme sıklığına göre ergenlerin öfke ve denetim odağının farklılaşp farklılaşmadığıyla ilgili olarak yapılan analizlerin sonucunda; boşanmış ailedeki ergenlerden babalarıyla birlikte yaşayıp, anneyi gören ve göremeyen ergenlerin denetim odakları ile sürekli öfke ve öfke ifade tarzlarının farklılaşmadığı sonucu ortaya çıkmıştır. Bunun yanında; boşanmış ailedeki ergenlerden anneye yaşayanların, babayı görüp görememelerine göre sürekli öfke ve öfke ifade tarzlarının farklılaşmazken, denetim odaklarının farklılaştığı görülmüştür. Annesiyle yaşayıp babasını hiç görmeyen katılımcıların Akran İlişkileri İçin Denetim Odağı puanları babasını görenlerden daha düşük bulunmuştur. Benzer şekilde anne veya babasını görmeyen katılımcıların Akran İlişkileri İçin Denetim Odağı puanları anne veya babasını görmeyenlerden daha düşük bulunmuştur yani bu grup arkadaş ilişkilerinde diğer gruba göre daha dıştan denetimlidir.

Araştırmamızda Sürekli Öfke alt boyutu ile Öfke Kontrolü arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür. Başka bir deyişle bu araştırmanın sonucuna göre; ergenlerin sürekli öfke seviyeleri arttıkça öfke kontrolünün zayıfladığını, sürekli öfke seviyesi azaldıkça da öfke kontrolünün kuvvetlendiği söylenebilir.

Öfke Kontrolü boyutu ile Dışa Yönelik Öfke arasında negatif yönlü, Dışa Yönelik Öfke ve İçe Yönelik Öfke arasında ise pozitif yönlü ($p<0,05$) anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Buna göre öfke kontrolü zayıfladıkça, dışa yönelik öfke artmaktadır. Aynı şekilde öfke kontrolü yüksek bireylerin dışa yönelik öfke düzeylerinin düşük olduğu anlaşılmaktadır. Bunun yanı sıra dışa yönelik öfke düzeyleri yüksek olan ergenlerin içe yönelik öfke düzeylerinin de yüksek olduğu ortaya çıkmıştır. Araştırma bulgularına göre ergenlerin içe ve dışa yönelik öfke seviyeleri paralellik göstermektedir.

Sürekli Öfke alt boyutu ile Aile İlişkileri İçin Denetim Odağı, Başarı İçin Denetim Odağı ve Kader İçin Denetim Odağı arasında negatif yönlü ($p<0,05$) anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Bu sonuca göre bireyin sürekli öfke puanı arttıkça yani sürekli öfkesi yüksekse, denetim odağı puanı azalmaktadır. Denetim odağı puanının düşük olması bireyin dış denetim odağına sahip olduğu anlamına gelmektedir. Yani dış denetim odağına sahip bireylerin sürekli öfke seviyeleri yüksekken, iç denetim odağına sahip bireylerin sürekli öfke seviyeleri düşüktür.

Öfke Kontrolü boyutu ile Aile İlişkileri İçin Denetim Odağı, Başarı İçin Denetim Odağı, Akran İlişkileri İçin Denetim Odağı ve Kader İçin Denetim Odağı ile pozitif yönlü ($p<0,05$) anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Öfke Kontrolü puanının yüksek olması bireyin öfkesini kontrol etmede ve sağlıklı olarak ifade etmede başarılı olduğunu göstermektedir. Bireyin öfke kontrolü puanı arttıkça denetim odağı puanları da artmaktadır. Denetim Odağı puanının yüksek olması bireyin içten denetimli olduğunu, düşük olması ise dıştan denetimli olduğunu göstermektedir. Buradan hareketle iç denetim odağına sahip kişilerin öfkelerini kontrol etmede, dış denetim odağındaki bireylere oranla daha başarılı olduklarını söyleyebiliriz.

Dışa Yönelik Öfke boyutu ile Aile İlişkileri İçin Denetim Odağı, Başarı İçin Denetim Odağı ve Kader İçin Denetim Odağı arasında negatif yönlü, anlamlı bir ilişki vardır. Dışa yönelik öfke puanları yükseldikçe denetim odağı puanları düşmektedir. Düşük denetim odağı puanı, bireyin dıştan denetimli olduğu anlamına gelmektedir. Buradan hareketle dış denetim odağına sahip bireylerin, iç denetim odağına sahip bireylere oranla dışa yönelik öfke düzeylerinin daha yüksek olduğunu söyleyebiliriz. Alan yazımında öfke ve denetim odağıyla ilgili olarak

yapılmış araştırmalarda da benzer sonuçlara ulaşıldığı görülmektedir (Gülveren, 2008; Bilgin, 2001; Deffenbacher ve Hazaleus, 1985 ve Granic & Butler,1998).

Yapılan analizlere göre kız ve erkek öğrenciler arasında öfke ifade tarzı açısından anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür. Elde edilen bu sonuç alan yazındaki bazı araştırma sonuçlarını destekler niteliktedir (Kopper, 1993; Baygl, 1997 ve Fiyakalı, 2008). Bunun yanında öfke ifade tarzının cinsiyete göre farklılaştığını gösteren araştırmalar da vardır (Tekinsav-Stc ve Aydın, 2008; Annak, 2002; Kılıçarslan, 2000; Efilti,2006), Bazı araştırmalarda (Bilge, 1997; Kısa, 1997; Okman, 1999) cinsiyetin bastırılmış fkede belirleyici bir faktör olmadığını ortaya koymuşlardır. Bu durum; alanyazındaki çeşitli bulgular da dikkate alındığında, konuyla ilgili farklı değişkenleri ele alan daha kapsamlı araştırmaların yapılmasının gerekli ve faydalı olacağını düşündürmektedir.

Araştırma bulguları denetim odağı seviyeleri açısından değerlendirildiğinde de kızlar ve erkekler arasında anlamlı bir farklılık olmadığı görülmektedir. Bu konuyla ilgili sonuçlar alan yazındaki bilgileri destekler niteliktedir. Bohanek, Marin ve Duke (2006), ve Sherman (1984) alışmalarında, cinsiyet ile denetim odağı arasında anlamlı bir farklılık bulunmadığını belirtmişlerdir. Findley-Cooper (1983) ve Boss-Taylor'un (1989) alışma sonuçları da bu sonuçla uyumludur (Akt: Gülveren, 2008: 199). Yurt içinde de denetim odağının cinsiyet açısından farklılık göstermediğini ortaya koyan araştırmalar bulunmaktadır (Ağır, 1994; Aksoy, 1992; Balkuvvar, 1998; Bozkurt ve Harmanlı, 2002).

Yapılan analizler sonucunda Sürekli fke ve Dışa Yönelik fke boyutunda yaşlara göre fark bulunmuştur. Sürekli fke alt boyutunda 13 yaşındakilerin puanları ile 11 yaşındakilerin puanları arasında istatistiki açıdan anlamlı bir fark bulunmuştur ve bu fark 13 yaş aleyhinedir.13 yaşındaki ergenleri sürekli öfke puanları 11 yaşındaki ergenlerden yüksektir. Aynı zamanda 14 yaşındakilerin Dışa Yönelik fke puanı 11 yaşındakilerden yüksek bulunmuştur. Bu fark 11 yaşındaki ergenlerin lehinedir.

Yaşlara göre, yalnızca Başarı İçin Denetim Odağı boyutlarında fark bulunmuştur. Yapılan ikili karşılaştırmalara göre 11 yaşındaki ergenlerin Başarı İçin Denetim Odağı puanı 13 yaşındakilerden yüksek bulunmuştur ve bu fark 11 yaşındaki ergenlerin lehinedir. Tapan (2002), Korkut (1991), Gilmor (1978), Lancaster ve Richmond (1983) ve Sherman (1984) araştırmalarında yaş ve sınıf düzeyindeki yükselmenin denetim odağını içten algılamaya doğru yöneltiği belirtmişlerdir.

Kardeş sayısı değişkeni ergenlerin Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzlarını etkilememektedir. Ailedeki kardeş sayısının artması anne-baba ilgisinin azalmasına, kardeşler arasındaki uyumsuzluğun artmasına neden olup sürekli öfke ve öfke ifade tarzlarını olumsuz etkileyebileceği gibi kardeş sayısının artması ile birlikte kardeşler arasında oluşacak güçlü bağ bireyin sürekli öfke ve öfke ifade tarzlarını olumlu da etkileyebilir.

Denetim odağı, kardeş sayısı ilişkisi açısından ise yalnızca Başarı İçin Denetim Odağı puanında kardeş sayısına göre fark bulunmuştur. Tek kardeşe sahip olanların 5 kardeşe sahip olanlara göre Başarı İçin Denetim Odağı puanlarının daha yüksek olduğu görülmüştür. Bu sonuç bir kardeşe sahip olan ergenlerin, 5 kardeşe sahip olan ergenlere kıyasla başarı ile ilgili konularda daha içten denetimli oldukları anlamına gelmektedir. Kalabalık ailelerde anne-baba ilgisi bölündüğü için çocuklar başarı-başarısızlık durumlarında anne-babalarından gerekli geri bildirimleri (ödül-ceza) alamıyor olabilirler. Bu durumun çocukların başarmakla ilgili motivasyonlarına olumsuz etki ettiği düşünülmektedir. Buluş'un (1996) araştırmasında kardeş sayısının çocukların denetim odakları üzerinde etkili olmadığı belirlenmiştir. Bunun tam tersi olarak; Bozkurt ve Harmanlı (2002), araştırmalarının sonucunda kardeş sayılarıyla denetim odağı seviyeleri arasında anlamlı bir farklılık bulmuşlardır.

Bu araştırmada boşanmış ve boşanmamış ailedeki ergenlerin öfke ifade tarzları ve denetim odakları incelenmiştir. Alanyazındaki farklı sonuçlar dikkate alındığında konunun daha geniş örneklem grubuyla, farklı değişkenlerin de araştırmaya dahil edildiği çalışmalarda ele alınması, konuya açıklık getirmek açısından faydalı olacaktır.

Kaynakça

Ağır, M. S. (1994). *Normal Lise Öğrencileriyle İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Denetim Odakları Üzerine İnceleme*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. İstanbul

Akıntürk, T. (1996). *Aile Hukuku*. Ankara. Beta Basım Yayım A.Ş.

Aksoy, A. C. (1992) “*Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Özsaygı Ve Denetim Odağını Etkileyen Bazı Değişkenlerin İncelenmesi*”. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Ankara.

Alisinanoğlu, F.; Ulutaş, İ. (2000). Çocuklarda Kaygı Ve Bunu Etkileyen Etmenler. *Milli Eğitim Dergisi*, 145, 15-20.

Annak Ş. (2002). *Özel Bir Okulda Öğrenim Gören Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Kızgınlık Düzeyleri'nin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.

Balkuvvar, N.G. (1998). *Farklı Liselerin Öğrencilerinin Denetim Odağı Ve Sürekli Kaygı Düzeylerinin Belirlenip Karşılaştırılması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü. İzmir.

Baygöl, E.(1997) *Ergenin Öfke Tepkilerinin İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Bursa.

Bilge F. (1997). Eğitim Bilimleri Öğrencilerinin Sürekli Kızgınlık Düzeyleri ve Kızgınlıklarını İfade Biçimlerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi, *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13, 75-80.

Bilgin, Ş. (2001) *Ergenlerde Kaygı İle Benlik Saygısı Arasındaki İlişki*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. İstanbul.

Bohanek J.G., Marin K. Fivush R. & Duke M. (2006). Family Narrative Interaction And Children's Sense Of Self. *Family Process* Vol.45(1). (03 Aralık 2015). [Www.Familyprocess.Org](http://www.familyprocess.org).

Boss, M. W.& Taylor, M. C. (1989) "The Relationship Between Locus of Control and Academic Level and Sex of Secondary School Students" *Contemporary Educational Psychology*, 14(4), 315-22.

Bozkurt, Nergüz; Harmanlı, Zahit. (2002). İlköğretim Öğrencilerinin Denetim Odağı Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından Karşılaştırılması. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14, 29-37.

Buluş, M.(1996). "Ergen Öğrencilerde Denetim Odağı – Yalnızlık Düzeyi İlişkisi". Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İzmir.

Deffenbacher, J. L. Ve Hazaleus, S. L. (1985) "Irrational Beliefs And Anger Arousal", *Journal Of College Student Personel*, 26 (1), 47-52.

Demirci Danışık, N. (2005) *Ergenlerin Sürekli Öfke Öfke İfade Tarzları İle Problem Çözme Becerileri Arasındaki İlişki*. Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.

Derin, R. (2006) *İlköğretim 8. Sınıf Öğrencilerinin Problem Çözme Becerileri Ve Denetim Odağı Düzeyleri İle Akademik Başarıları Arasındaki İlişki (İzmir İl Örnekleme)*. Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. İzmir.

Doğan S, Güler H, Kelleci M. (2001). Hastaların Öfkeli Davranışları Karşısında Hemşirelerin Yaklaşımları. *Cumhuriyet Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*; 5(1), 26- 32.

Dönmez, A. (1986). Denetim Odağı: Temel Araştırma Alanları. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 19 (31-4), 1-2.

Efiliti, E. (2006) *Orta Öğretim Kurumlarında Okuyan Öğrencilerin Saldırganlık, Denetim Odağı Ve Kişilik Özelliklerinin Karşılaştırılmalı Olarak İncelenmesi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Findley, M.J. And Cooper H.M. (1983). *Locus Of Control and Academic Achivment: A Literature Review*. *Journal of Personality and Social Psychology*, Vol. 44, N:2, p 414-427.

Fiyakalı, N. C. (2008). *Anne-Babası Boşanmış Ve Boşanmamış Lise Öğrencilerinin Sürekli Öfke Düzeyleri Ve Öfke İfade Tarzlarının Bazı Değişkenler Açısından Karşılaştırılması*. Yüksek Lisans Tezi. Pamukkale Üniversitesi, Denizli.

Gezgin Gürbüz, A. (2008). *Öfke Denetimi Eğitiminin Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Öfkeyle Başa Çıkmaları, Yaşam Doyumları ve Depresyon Düzeylerine Etkisinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.

Gilmor, Ty. M. (1978). Locus Of Control As A Media For Of Adapdive Behavior İn Children And Adolescents. *Canadian Psychological Review*, Vol:19.

Granic, I. & Butler, S. (1998) The Relation Between Anger And Anti-Social Beliefs İn Young Offenders”. *Personality And İndividual Differences*, 24 (6), 759-765.

Gülveren, H. (2008). *Lise Son Sınıf Öğrencilerinde İç-Dış Kontrol Odağı, Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı İle Zeka Arasındaki İlişkinin Araştırılması*. Yüksek Lisans Tezi. Maltepe Üniversitesi, İstanbul.

Kılıçarslan İ. (2000). *Lise Öğrencilerinin Sürekli Öfke ve Öfke İfade Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi* (Basılmamış Yüksek Lisan Tezi), Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun.

Kısaç, İ. (1997), “*Üniversite Öğrencilerinin Bazı Değişkenlere Göre Sürekli Öfke Ve Öfke İfade Düzeyleri*”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Kopper, B.A. (1993). Role Of Gender, Sex Role Identity And Type A Behavior İn Anger Expression And Mental Health Functuoning. *Journal Of Counseling Psychology*, 40 (2), 232-237.

Korkut, F. (1991). İlkokul Öğrencilerinin Kendilerine İlişkin Bazı Değişkenlerin Denetim Odağı Üzerine Etkisi. Ankara: *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı:6.

Lancaster, W.W. And B.O. Richmond. (1983). Perceived Locus Of Control As A Function Of Father Absence, Age And Geographic Location. *The Journal Of Genetic Psychology*, Vol:143, P:51-56.

Mahon N.E., Yarcheski A. And Yarcheski T.J. (2003). Anger, Anxiety, And Depression İn Early Adolescents From Intact And Divorced Families, *Journal Of Pediatric Nursing*, 4:267-273.

Okman C.S. (1999). *Ergenlik Dönemindeki Öfke İfade Tarzlarının Kendilik İmgesi Bağlamında İncelenmesi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Özen, D. Ş. (1995). Üniversite Öğrencilerinde Kontrol Odağı, Cinsiyet ve Sınıf Değişkenlerinin Beden İmgesinden Hoşnut Olma Üzerine Etkisi. *Psikiyatri Psikoloji Psikofarmakoloji Dergisi*. (3p), 3(3), 163-167.

Öztürk, S. (2007). *Anne-Babası Boşanmış 9–13 Yaşlarındaki Çocuklar İle Aynı Yaş Grubundaki Anne-Babası Boşanmamış Çocukların Benlik Saygısı ve Kaygı Düzeyleri İlişkisi*. Yüksek Lisans Tezi. 9 Eylül Üniversitesi. İzmir

Sarper, N. (2001) *Yetiştirme Yurdunda Yetişen Çocuklar İle Ana-Baba Yanında Yetişen Çocukların Denetim Odaklarının Karşılaştırılması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

Sherman, L. W. (1984) Development Of Children's Perceptions Of İnternal Locus Of Control: A Cross-Sectional And Longitudinal Analysis, *Journal Of Personality*, 52 (4), 338-351.

Spielberger C.Z. And Culbertson F. (1991). *Stres And Emotion Anxiety, Anger And Curiosity*, Bristol: Taylor and Francis.

Spigelman, G., Spigelman, A., & Engleson, I. (1991). Hostility, Aggression, And Anxiety Levels Of Divorce And Nondivorce Children As Manifested İn Their Responses To Projective Tests . *Journal Of Personality Assessment* , 438-452.

Tapçan, T. K. (2002), *Ebeveyn Tutumları Ve İlköğretim 6,7 ve 8. Sınıf Öğrencilerinin Denetim Odağı İlişkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.

Tekinsav Sütçü, S. ve Aydın, A. (2008). İki Farklı Öfke Ölçeğinin Çocuk ve Ergenler İçin Psikometrik Özelliklerinin İncelenmesi. *Ege Eğitim Dergisi*, 9 (2), 93-108.

Tümkaya, Songül. (2001). Denetim Odakları Farklı İlkokul ğretmenlerinin Bazı Değişkenlere Göre Tükenmişlikleri. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 2 (15), 29-40.

Yeşilyaprak, Binnur. (1990). Gençlerde Denetim Odağı ve n Koşulları. *V. Ulusal Psikoloji Kongresi: Psikoloji-Seminer Dergisi zel Sayısı, No:8*. İzmir: Ege Üniversitesi Basımevi.